

FRANCESC COSTA

La recepció de les estètiques literàries

Es considera de manera tradicional com a literatura pròpia d'una comarca, vila o ciutat aquella que escriuen, o han escrit, els homes i les dones que hi han nascut. Així, per exemple, és una glòria mataronina l'insigne literat i polític Antoni Puigblanch, que tot i haver estat circumstancialment diputat pel districte, no té, pràcticament, cap relació literària ni cultural amb la seva ciutat nadiua, i menys la seva obra. Els exemples com aquest són innumerables, i així el cofoisme queda agraït amb una llarga llista de persones que varen marxar de petites de la contrada i que només aquella circumstància les hi relaciona.

Parlar de literatura d'una entitat geogràfica o econòmica natural o d'una ciutat té sentit si la qüestió s'agafa per un altre cantó, el que assenyallem al títol: la recepció de les diferents estètiques produïdes al llarg dels anys pel centre cultural. La recepció i, és clar, la producció pròpia de models, en el cas afortunat que s'hagi dut a terme. I té sentit perquè sempre s'acostuma a enfocar la història de la cultura catalana a través de l'òptica barcelonina, la fonamental, és clar, però que no resumeix en si mateixa la riquesa i varietat de tot el fenomen d'adopció de les propostes lingüístiques i ideològiques noves.

El cas del Maresme ha estat sempre perifèric en la formulació d'alternatives culturals originals. És com un ressò tardà dels corrents que ja han passat, perquè aquí hi havia romàntics quan ja ningú no gosava escriure d'aquella manera. I els escriptors que han escrit des d'aquestes ciutats i poblets de la costa ho han fet més moguts per l'entusiasme que no per cap gram de genialitat.

La primera mostra de tipus literari al Maresme és de caràcter interactiu: som a la baixa Edat Mitjana, quan gairebé ningú no sap escriure i la literatura pren forma parlada. Hi ha trobadors que van per les ciutats i els castells escampant les novetats sota formes musicals plaents i en textos heroics com la

Chanson de Roland. L'èxit d'aquella literatura va ser tan important, que la gent noble cuitava a fer-se'n ressò batejant amb els noms del herois els fills de la casa. Així sabem que Adaledis, senyora del castell de Burriac, tenia a final del segle XI un fill de nom Roland.

Un altre exemple medieval també es produeix a Burriac, al segle XV. Pere Joan Ferrer, senyor feudal, entretenia els seus moments d'oci escrivint poemes amorosos molt retòrics i manuals de batalla a l'ús de cavallers amants de combats d'honor.

El Renaixement i la Decadència són els segles de la poesia popular i de la llengua al redós del poblet i la família. Tot i així, hi ha aquelles acostumades figures que varen néixer a Mataró per dur el seu nom per països diversos: el barroc Joan Pujol, l'erudit Francesc Xavier Llampillas, que morí a Gènova, i l'autor neoclàssic que morí entre nosaltres, Jaume Vada.

El segle XIX té les figures cabdals del ja citat Puigblanch i del polígraf integrista Josep M. Riera i Comas (Mataró, 1827-Madrid, 1858). Però és molt interessant de fer un escorcoll sistemàtic a la premsa de l'època per anar veient com s'incorpora el despuntar de la Renaixença, ja que l'edició de llibres és molt escassa o inexistent.

A grans trets podem assenyalar que el català s'introdueix en primer lloc en la sàtira costumista, i que sovint la premsa publicava, a partir de la dècada dels seixanta, poemes de Pifarrer, Bofarull, Aguiló, Aribau i altres pròcers del nou batec del català que coexisteixen amb autors del romanticisme espanyol com Alarcón, Martínez de la Rosa, Zorrilla i d'altres. De caràcter local, i en castellà, podem citar les proses romàntiques de tipus històric del mataroní Josep de Palau i Català i d'altres fulletons anònims.

En la segona part del segle destaca l'obra dels germans Thos i Codina. Silví i Terenci eren autors jocfloralescos que tenien com a temes predilectes l'evoca-

ció de passades grandeses de la pàtria, la fibra religiosa i l'amorosa. També cal recordar la gran popularitat arreu d'Espanya del mataroní Melcior de Palau, les obres del qual aconseguien sovint diverses edicions.

Però la literatura, tal com es rebia al Maresme, era subsidiària dels corrents d'avançada i les estètiques del dia. Així, quan el modernisme era una pràctica nova, aquí es continuava, i per molts anys, amb els esquemes bucòlics evocadors del passat, propis del moviment romàntic. Cosa que té una explicació en l'èxit polític del catalanisme a final de segle, que va fer actuals molts autors ja periclitats.

En aquells moments els periòdics eren els receptacles exclusius de la literatura i publicacions catalanistes com *La Costa de Llevant* (1894), la primera revista comarcal de la història, la utilitzaven per donar més ressò als seus pressupòsits polítics. El catalanisme polític també va ajudar a una transformació estètica, fent populars aquí persones com Verdaguer, Monserdà, Ruyra, Vayreda, Oller i d'altres, ja que sovint en reproduïen poemes i narracions. De tota manera, en els anys de transició de segle la literatura era subsidiària de la política.

El que era una pràctica autòctona de l'escriptura es reduïa a una forta allau d'autors de segona fila: narradors, poetes i comediògrafs autodidactes, de treball artesanal, que escrivien per encàrrec de teatres i grups d'aficionats amb motiu de les festes assenyalades. Entre aquests conreadors del costumisme local hi ha: Joan Portals (Arenys de Mar), Josep M. Arnau (Arenys de Mar, 1832-1913) i Josep Cortils (Blanes, 1839-1898). També hi ha el cas de Salvador Llanas (Mataró, 1854-1928), que aspirava a convertir-se en un autor de prestigi i escrivia llarguíssimes tirallongues de versos en castellà i alguna obra de teatre d'un cert èxit.

El segle XX caldria considerar-lo en la imatge que projecten diverses revis-

Detall de la « Lucrècia » de Damià Campeny.

tes de caràcter literari: *Arenys* (1915), *Fortitut* (Mataró, 1917), *La Nau* (Mataró, 1917), *Galanies* (Mataró, 1922), *Diari de Mataró* (1923), *L'Ona* (Vilassar de Mar, 1926, i *Mediterrànea* (Mataró, 1925). De la seva anàlisi es desprèn, una vegada més, la imposició centralista d'una estètica que s'inventava a Barcelona i que els lletraferits de comarca adoptaven amb entusiasme generalment uns anys després, quan ja havia passat la foguerada al centre.

Aquest és el cas de *Fortitut-Mediterrànea*, o sia del grup mataroní dels anys

vint, format per Saleta, Rabat, Duran, Rossetti i un conjunt de joves radicals políticament, que, tot i dependre estèticament dels corrents a l'ús, formulaven alternatives regeneracionistes al sistema i utilitzaven un llenguatge de to satíric una mica apartat de les convencions noucentistes.

La postguerra representa una tornada als motlles expressius del realisme, amb autors com Esteve Albert (Dosrius), Joaquim Casas (Mataró-Blanes) i d'altres figures, com Lluís Ferran de Pol, que representa l'herència de l'exili re-

publicà. Però curiosament el Maresme ha brillat en un lloc més alt com a referència literària que no com a residència d'autors. Em refereixo, és clar, a l'àmbit mític de Sinera de Salvador Espriu, que ha dit en paraules les històries dels sorral i els homes, com no ho havien sabut fer durant tants anys el nombrós grup de lletraferits casolans, només amb bons propòsits.

Francesc Costa. Historiador.